

NASTAVNO-NAUČNOM VEĆU
FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU

**IZVEŠTAJ O KVALIFIKOVANOSTI KANDIDATA I PODOBNOSTI
PREDLOŽENE TEME DOKTORSKE DISERTACIJE**

Doktorand: Željko Tešić

Predložena tema: *Malbranš i moderna britanska filozofija*

Mentor: dr Mašan Bogdanovski, vanredni profesor

Kandidat Željko Tešić podneo je Odeljenju za filozofiju predlog prijave doktorske disertacije pod naslovom *Malbranš i moderna britanska filozofija*. Komisija o predloženoj prijavi teme doktorske disertacije podnosi sledeći izveštaj:

Osnovni podaci o kandidatu:

Željko Tešić rođen je 27. 04. 1995. u Užicu. Osnovne akademske studije, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, upisao je školske 2014/2015, a završio 2018. godine, sa prosečnom ocenom 8, 26 i ocenom 10 na diplomskom radu pod nazivom *Hempelovo rešenje Hjumovog problema indukcije*. Master studije na istom fakultetu upisuje 2018, a završava 2019. godine, sa prosečnom ocenom 9, 50 i ocenom 10 na master radu pod nazivom *Malbranš i britanski empirizam*. Doktorske studije na istom fakultetu upisao je školske 2019/2020. godine. Njegova trenutna prosečna ocena na doktorskim akademskim studijama iznosi 10.

U toku 2017. godine, kandidat je bio na tromesečnoj praksi u Centru za bioetičke studije, dok je u toku 2019. godine bio u radnom odnosu zamenika nastavnika logike i filozofije u Pravno-birotehničkoj školi u Beogradu.

Zasnovanost predložene teme doktorske disertacije

Predmet istraživanja

Kandidat Željko Tešić će u svojoj doktorskoj disertaciji ispitivati filozofski karakter *teorije opažanja u Bogu* koju je razvio Nikolas Malbranš, kako bi na osnovu postignutih rezultata ispitao njen uticaj na modernu britansku filozofiju (prvenstveno na Džona Loka, Džordža Barklija i Dejvida Hjuma). Teorija opažanja u Bogu predstavlja jedan od dva stuba Malbranšove filozofije (drugi jeste *doktrina okazionalizma*), i kao takva postulira epistemološku zavisnost umova od Boga. Ova teorija deli izvesne sličnosti sa ostalim reprezentacionim teorijama opažanja XVII i XVIII veka: opažanje spoljašnjih predmeta se odvija posrednim putem, naime preko ideja, jer je jedino njima omogućen neposredni, odnosno direktni epistemički pristup. Međutim, Malbranšova teorija je nešto specifičnija, jer pretpostavlja određenje ideja kao objektivnih i ontološki realnijih entiteta od umova, odnosno arhetipova, kao i to da epistemički pristup idejama zavisi od Božije volje da ih konačnom umu otkrije. Um ne sadrži ideje u sebi, niti ima jasnu i razgovetnu ideju duše. Pošto epistemički pristup idejama zavisi od Božije volje, Malbranš zaključuje da su konačni umovi pasivni. Na osnovu ovakve teorije ideja i teorije opažanja slede širi problemi koji uključuju: problem apriornog zasnivanja saznanja o duši, postojanja spoljašnjeg sveta, opažanja regularnog sleda događaja i mogućnosti opažanja nužne veze, kao i uloge Boga unutar takvog sistema.

Iako Malbranš priznaje ulogu iskustva u formiranju predstave o duši, deluje da ne odlazi dovoljno daleko u eksplikaciji njene uloge i posledica koje na osnovu toga slede. Kandidat će se u svojoj doktorskoj disertaciji posvetiti ispitivanju tog empiričkog karaktera teorije opažanja u Bogu, odnosno bitnosti iskustva u pogledu otkrivanja sposobnosti i modusa uma, kako bi pokazao da je Malbranšova teorija u izvesnim aspektima bliska nekim pozicijama modernih britanskih filozofa.

Ispitivanje empiričkog karaktera teorije opažanja u Bogu trebalo bi da omogući kandidatu da teorije ideja i opažanja kod Loka, Barklija i Hjuma podvrgne novoj analizi, gde bi, između ostalog, predmet istraživanja bio i motivacija modernih britanskih filozofa da Malbranšovoj teoriji posvete značajnu pažnju; pretpostavka je da je upravo empirički karakter njegove teorije bio zaslužan za, kako pozitivan, tako i negativan prijem. Ovo postaje očigledno kada se uzme u obzir

to da je njegova teorija, uzeta u celini, bila neprihvatljiva, dok je posmatrana iz delova uspela da izvrši značajan uticaj (ti delovi uključuju *pojam stalne združenosti ideje i senzacije*, logičko razumevanje nužne veze, nemogućnost pružanja demonstrativnog dokaza za postojanje spoljašnjeg sveta itd).

Sadržaj izlaganja

Kandidat predlaže da se struktura njegove disertacije sastoji od predgovora, pet poglavlja podeljenih na više potpoglavlja koja odgovaraju predloženom predmetu i cilju doktorske disertacije, i zaključka u kojem će biti sumirani rezultati istraživanja.

U *predgovoru* će kandidat izneti motivaciju za bavljenje predloženom temom i kratke prikaze filozofskih problema i ključnih pojmova koji će biti obrađivani, kao i strukturu rada, osnovne hipoteze i ciljeve koji bi u disertaciji trebalo da budu ostvareni.

U prvom poglavlju, *Istorijsko-filozofski prikaz Malbranšove teorije opažanja u Bogu*, kandidat će izneti teorijsku pozadinu teorije opažanja u Bogu (sa posebnim osvrtom na Avgustina i Dekarta), kao i ključne elemente koji vode njenom formulisanju, naime dualizam i teorija ideja. Doktrina okazionalizma, kojom se izražava ontološka zavisnost umova od Boga i negira uzročna delotvornost konačnih bića, biće razmatrana u onoj meri u kojoj omogućava jasnije razumevanje epistemološke zavisnosti umova od Boga koju ova teorija postulira. Na osnovu ovog izlaganja, kandidat će ispitivati Malbranšovu doslednost u pridržavanju distinkcije na dve vrste znanja (onog koje um stiče putem ideja i onog koje stiče putem svesti). Kandidat će na kraju ovog poglavlja objasniti Malbranšovo logičko razumevanje pojma nužne veze i uzročnosti, na osnovu njegovih argumenata u prilog doktrini okazionalizma, kako bi se utvrdila osnova za kasnije ispitivanje uticaja na Hjumovo razumevanje uzročnosti.

U drugom poglavlju, *Približavanje Malbranša modernoj britanskoj filozofiji*, kandidat će načiniti osvrt na mišljenja Malbranšovih savremenika koji su u njegovom radu videli naginjanje ka idealizmu. Razlog za ovakvo mišljenje delimično je ležao u eksplanatornoj ulozi materije zarad objašnjenja sposobnosti i modusa uma; međutim, Malbranšovo zanemarivanje materije leži u nemogućnosti pružanja demonstrativnog dokaza za postojanje spoljašnjeg sveta sa jedne, kao i u neinformativnosti senzacija, uzetih same za sebe, radi formiranja slike o svetlu, sa druge strane. Pobijanje te kritike će dalje omogućiti kritičko razmatranje Malbranšove teorije opažanja u Bogu,

kao i onih elemenata njegove teorije koji se u sličnom obliku mogu pronaći i kod modernih britanskih filozofa. Stoga će fokus ovog poglavlja biti na odsustvu jasne i razgovetne ideje uma i važnosti iskustva u formiranju predstave o umu (u pogledu njegovih sposobnosti i modusa). Doprinos ovog poglavlja biće u isticanju empiričkog karaktera Malbranšove teorije, na osnovu koga će kandidat definisati teorijski okvir koji će odrediti dalji tok istraživanja u disertaciji.

U trećem poglavlju, *Malbranš i Lok - sukob oko prirode ideja*, biće ponuđen prikaz Lokove teorije ideja, kao i njegova kritika one koju je ponudio Malbranš. Lok pripada širem krugu tadašnjih Malbranšovih kritičara, koji su njegovu teoriju opažanja ocenili kao idealističku. Nakon izlaganja Lokove kritike, kandidat će ponuditi objašnjenje Malbranšovog određenja senzacija i ideja (u odnosu na sposobnosti čulnog opažanja i pamćenja/imaginacije), kako bi se omogućio uvid u strukturnu i operativnu sličnost sa teorijama ideja i opažanja koje je ponudio Lok (a kasnije i Hjum).

Četvrto poglavlje, *Uticaj teorije opažanja u Bogu na Barklija i Hjuma*, sadržać prikaze Barklijeve i Hjumove teorije ideja, kao i Barklijevog uticaja na Hjuma. Kada je reč o Hjumu, predmet istraživanja će se privremeno preusmeriti sa *pojma stalne združenosti ideje i senzacije* (gde će kandidat prvo ispitati njihov odnos unutar teorije opažanja u Bogu, a potom uticaj na Hjumovo određenje *živosti ideja*) na teoriju uzročnosti: tu će fokus istraživanja biti na onom delu teorije opažanja u Bogu koji obuhvata opažanje regularnog sleda događaja u prirodi, kao i na razmatranju pojma nužne veze i uzročnosti shvaćene u logičkom smislu. Prilikom istraživanja Malbranšovog uticaja na Barklija, pretpostavka iz drugog poglavlja ponovo će se pojaviti, naime pretpostavka da je Malbranšovo zanemarivanje materije pružilo filozofsku motivaciju za Barklijevo usvajanje imaterijalizma. Pored problema koji se tiču spoljašnjeg sveta (nemogućnost pružanja demonstrativnog dokaza za njegovo postojanje), kao i zanemarivanja materije u Malbranšovom radu i insistiranju na pružanju filozofske podloge crkvenim dogmama, dodatni razlog za ovu pretpostavku leži u specifičnosti Malbranšove teorije ideja, prema kojoj ideje nisu kopije stvari, već su stvari stvorene po uzoru na objektivne arhetipove.

Peto poglavlje, *Malbranš i moderna britanska filozofija*, zapoćeće svojevrsnom rekapitulacijom i sumiranjem rezultata do kojih je kandidat došao. Na osnovu toga će biti razmatrane dalje implikacije koje slede na osnovu empiričkog karaktera Malbranšove teorije. Na kraju ovog poglavlja, kandidat će izneti svoje završno razmatranje.

Najzad, u *zaključku* disertacije biće skicirano novo, ili potpunije, razumevanje moderne britanske filozofije i nekih unutrašnjih sukoba među njenim filozofima, na osnovu novog svetla u kome je shvaćena Malbranšova teorija opažanja u Bogu.

Osnovne hipoteze

Osnovna hipoteza predložene doktorske disertacije jeste da Malbranšova teorija opažanja u Bogu, kao i njegovo određenje uma kao suštinski pasivnog, poseduju osobeni empirički, odnosno iskustveni karakter. Ova hipoteza je utemeljena na Malbranšovom negiranju mogućnosti epistemičkog pristupa jasnoj i razgovetnoj ideji uma, a koje dalje povlači nemogućnost zasnivanja apriornog znanja o duši. Hipoteza implicitna ovoj je ta da je upravo taj empirički karakter Malbranšove teorije omogućio njen uticaj na modernu britansku filozofiju.

Drugom hipotezom se tvrdi da Malbranšovo prihvatanje dualizma počiva na dva razloga. Prvi razlog leži u korisnosti materije prilikom formiranja predstave o umu. Drugi razlog leži u zadovoljavanju Malbranšove hrišćanske motivacije da spoljašnji, odnosno materijalni svet, postoji kao Božija tvorevina, čime se prihvata jedna crkvena dogma. Pošto se ne može ponuditi demonstrativni dokaz za postojanje spoljašnjeg sveta, prethodna dva razloga implicitno idu u prilog osnovnoj hipotezi o empiričkom karakteru Malbranšove teorije.

Trećom hipotezom se tvrdi da Malbranšovo zanemarivanje materije i fokusiranje na uniju uma i Boga nije naginjanje ka idealizmu, za šta su ga njegovi savremenici optuživali, ali da se, u istorijskom smislu, može posmatrati kao pružanje filozofske motivacije za Barklijevo usvajanje imaterijalizma.

Četvrtom hipotezom se tvrdi da su Malbranšova i Lokova teorija ideja (i opažanja) suštinski uporedive na osnovu sledećeg: 1) obe su reprezentacione, 2) neslaganje koje među njima postoji tiče se izvora i ontološkog statusa ideja, i 3) Malbranš negira epistemički pristup ideji uma (što sam um čini mračnim i neminovno zavisnim od iskustva).

Istraživačke metode

Kandidat je prijavio da će koristiti tri istraživačke metode karakteristične za društveno-humanističke nauke: 1) *istorijsko-egzegetska metoda* (koja uključuje i *komparativnu analizu*), 2)

pojmovna analiza, i 3) kritičko-evaluativna metoda. Izbor metoda zavisiće od sadržaja i ciljeva poglavlja, tako da će zbog svoje prirode u nekim poglavljima biti kombinovano, odnosno korišćeno, više metoda.

Ciljevi istraživanja

Kandidat namerava da ostvari tri cilja u svojoj doktorskoj disertaciji. Prvi cilj jeste kritičko ispitivanje filozofskog karaktera Malbranšove teorije opažanja u Bogu, odnosno pružanje uvida u njeno filozofsko približavanje modernoj britanskoj filozofiji na osnovu svog osobenog empiričkog karaktera. Drugi cilj jeste istorijsko-filozofsko istraživanje opsega i uticaja Malbranšove teorije, odnosno prikaz razvoja same teorije i njeno upoređivanje sa drugim teorijama ideja i opažanja, kao i uticaja koji je izvršila na Hjumovo razumevanje uzročnosti i pojma nužne veze; ovaj cilj pretpostavlja i ispitivanje motivacije britanskih filozofa da Malbranšovoj teoriji posvete pozitivnu/negativnu pažnju. Treći cilj, koji je povezan sa prethodna dva, jeste pružanje novog ugla gledanja na kritike koje su Barkli i Hjum izneli na račun Lokove teorije ideja.

Očekivani rezultati

Neposredni rezultat doktorske disertacije bio bi iscrpni, zaokruženi i razumljivi prikaz Malbranšove teorije, kao i rasvetljavanje njene originalnosti u odnosu na njegove savremenike i prethodnike. Glavni rezultat bi trebalo da bude uspešni kritički osvrt na sam karakter Malbranšove teorije, odnosno na njen pretpostavljeni empirički karakter, kako bi se uspešno objasnilo njegovo približavanje modernoj britanskoj filozofiji. Drugi rezultat bi trebalo da bude pružanje drugačijeg razumevanja razvoja moderne britanske filozofije, što se prvenstveno odnosi na kritike koje su Barkli i Hjum izneli na račun Lokove teorije. Ukoliko se u obzir uzme Malbranšov fokus na uniju uma i Boga, kao i zanemarivanje materije, treći rezultat bi bilo pružanje potpunijeg prikaza razvoja Barklijevog imaterijalizma. Završni rezultat bi trebalo da omogući adekvatnije pozicioniranje Malbranša u istoriji filozofije XVII i XVIII veka.

Naučni doprinos

Imajući u vidu da je Malbranš često marginalizovan filozof, jer se u naučnim radovima najčešće usputno spominje u odnosu na Dekarta i Barklija, kandidat smatra da se naučni doprinosi predložene disertacije mogu podeliti na tri dela. Prvi doprinos bi predstavljao celoviti prikaz njegove teorije opažanja u Bogu i, nakon kritičkog razmatranja njenog empiričkog karaktera, pružanje novih uvida koji bi omogućili adekvatnije pozicioniranje Malbranša u istoriji filozofije XVII i XVIII veka. Kada se teorija opažanja u Bogu shvati na ovaj način – kao teorija sa osobenim empiričkim karakterom – moguće je utvrditi motivaciju modernih britanskih filozofa da Malbranšovoj teoriji posvete značajnu pažnju; stoga drugi doprinos disertacije leži u rezultatima detaljnijeg istraživanja njenog uticaja na modernu britansku filozofiju, prvenstveno na Barklija i Hjuma, ali i na takozvane *malbranšovce*. Treći doprinos je ukazivanje na dodatne teorijske implikacije.

Zaključak

Imajući u vidu sadržajno i kvalitetno obrazloženje predloga teme doktorske disertacije, kao i kandidatovo poznavanje relevantne problematike i posedovanja analitičkih sposobnosti koje je pokazao prilikom usmene odbrane obrazloženja teme doktorske disertacije, komisija predlaže da se kandidatu Željku Tešiću odobri izrada doktorske disertacije na temu *Malbranš i moderna britanska filozofija*.

Komisija:

dr Drago Đurić, redovni profesor
(predsednik komisije)

dr Aleksandar Dobrijević, docent
(član komisije)

dr Ivan Nišavić, naučni saradnik,
Institut za filozofiju i društvenu teoriju
(spoljni član komisije)